

НАУКОВИМ ВІСНИК

КАФЕДРИ ЮНЕСКО

**КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ЛІНГВІСТИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Філологія • Педагогіка • Психологія

2013

Випуск 26

Київ

Видавничий центр КНЛУ

УДК 81+82+37
ББК 80+74+88

Реєстраційне свідоцтво Ме 8226 серія КВ від 17.12.2003р.

РЕДКОЛЕГІЯ

Головний редактор

доктор філологічних наук, професор *Валюх З.О.*

Відповідальні редактори

кандидат філологічних наук, доцент *Лиса Г.І.*

кандидат педагогічних наук, доцент *Чернуха А.М.*

Відповідальний секретар *Надточій А.В.*

Члени редколегії

доктор філологічних наук, професор *Висоцька Н.О.*

доктор філологічних наук, професор *Воробйова О.П.*

доктор філологічних наук, доцент *Дентин В.С.*

доктор філологічних наук, професор *Каганюк О.М.*

доктор філологічних наук, професор *Мінкін Л.М.*

доктор філологічних наук, професор *Мусієнко В.П.*

доктор філологічних наук, професор *Перебийніс В.І.*

доктор філологічних наук, професор *Стеріополо О.І.*

доктор педагогічних наук, професор *Бігич О.Б.*

доктор педагогічних наук, професор *Бориско Н. Ф.*

доктор педагогічних наук, професор *Левченко Т.І.*

доктор педагогічних наук, доцент *Максименко А.П.*

доктор педагогічних наук, професор *Матвієнко О. В.*

доктор педагогічних наук, професор *Ніколаєва С.Ю.*

доктор психологічних наук, професор *Бондаренко О.Ф.*

доктор психологічних наук, професор *Ломскін Г.В.*

доктор психологічних наук, професор *Семиченко В.А.*

*Збірник наукових праць перереєстровано ВАК України
як фахове видання з педагогічних наук (Бюлетень ВАК України № 11 2010 с.4),
з філологічних наук (Бюлетень ВАК України М 2 2011 с.6)*

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, імен, прізвищ і посилань та інших даних наукових статей несуть автори публікацій.

*Видається за рішенням вченої ради
Київського національного лінгвістичного університету
(протокол № 6 від 28 січня 2013 р.)*

*.Адреса редколегії
Україна, 03680, МСП, Київ-150, вул. Червоноармійська. 73
Київський національний лінгвістичний університет*

<£> Київський національний лінгвістичний університет, 2013

НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА ЯК ВАЖЛИВА УМОВА ПІДГОТОВКИ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНОГО ФАХІВЦЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Соловей Л. С.

Інститут туризму Федерації профспілок України, м. Київ

У статті розглянуто три складники вітчизняної системи підготовки фахівців сфери туризму. Проаналізовано мету і зміст допрофесійної туристичної підготовки, професійної туристичної та післядипломної освіти. Висвітлено домінуючу роль неперервності циклу послідовного навчання у спеціалізованих навчальних закладах туристичного профілю в Україні.

Ключові слова: система підготовки фахівців сфери туризму, допрофесійна підготовка, професійна туристична освіта, післядипломна освіта

В статье рассматриваются три составные системы подготовки специалистов сферы туризма в Украине. Анализируется цель и содержание допрофессиональной туристской подготовки, профессионального туристского и последипломного образования. Освещается доминирующая роль непрерывности цикла последовательного обучения в специализированных учебных заведениях туристского профиля в Украине.

Ключевые слова: система подготовки специалистов сферы туризма, допрофессиональная подготовка, профессиональное туристское образование, последипломное образование.

The article describes three levels of tourism personnel training system in Ukraine. Tasks and content of pre-professional training, professional tourism and post-graduate education have been analyzed. The dominant role of continuous cycle of studying in specialized tourism educational establishments has been determined.

Key words: system of tourism personnel training, pre-professional training, professional tourism education, post-graduate education.

Теоретико-методологічні засади становлення системи підготовки туристичних кадрів у незалежній Україні закладено науковим доробком визначних вітчизняних учених, педагогів, туризмознавців. Найвагоміший внесок у справу формування сучасної професійної туристичної освіти в Україні здійснили своїми науковими працями В. К. Бабарицька, О. О. Бейдик, Л. П. Карташевська, В. Ф. Киф'як, А. П. Конох, Г. В. Кузьменко, Л. Г. Лук'янова, О. О. Любіцева, М. П. Мальська, І. М. Мініч, Г. П. Науменко, Л. В. Сакун, М. І. Скрипник, Т. Г. Сокол, О. О. Фастовець, В. К. Федорченко, Н. А. Фоменко, Г. С. Цехмістрова та ін. Значному розвитку теорії, методики та практики вітчизняної туристичної освіти сприяли наукові праці В. К. Федорченка. Вітчизняний науковець теоретично обґрунтував, розробив та експериментально перевіряв концепцію неперервної туристичної освіти та модель ступеневої підготовки фахівців сфери туризму; здійснив дидактичне обґрунтування стандартів туристичної освіти та виявив організаційно-педагогічні умови їх запровадження в систему ступеневої підготовки туристичних кадрів; визначив пріоритети та перспективні напрями розвитку соціального партнерства в неперервній туристичній освіті.

Водночас, оскільки сама сфера туризму динамічно розвивається і питання неперервності підготовки висококваліфікованих фахівців актуалізується, то зміст складників вітчизняної системи підготовки туристичних кадрів постійно оновлюється.

Метою статті є аналіз і характеристика складників сучасної вітчизняної системи підготовки туристичних кадрів та доведення важливості неперервності послідовної підготовки висококваліфікованого фахівця сфери туризму.

В умовах постійної зміни соціально-політичних, економічних і моральних орієнтирів сучасного світу найважливішим чинником динамічного розвитку суспільства є забезпечення високого рівня освіти. Загально визнаним є те, що якість надання освітніх послуг значною мірою визначається наявністю в країні потужної системи неперервної освіти.

Характерними рисами сучасної вітчизняної системи підготовки фахівців сфери туризму є неперервність і наступність. Підготовка туристичних кадрів є неперервною і складається з трьох ступенів: допрофесійної підготовки (профорієнтаційної роботи та початкової туристично-екскурсійної підготовки), професійної (здобуття професійної туристичної освіти) та післядипломної (перепідготовки, підвищення кваліфікації).

Перша ланка - допрофесійна підготовка - передбачає ознайомлення школярів з предметом та умовами праці у сфері туризму, соціальним статусом туристичних професій, шляхами їх отримання, вимогами, які висувуються працівникам туристичних професій, можливостями та перспективами професійного зростання. На сьогодні в Україні профорієнтаційна освіта туристичного профілю здійснюється в гуртках, секціях, клубах, товариствах, профільних класах загальноосвітніх шкіл, ліцеях, на підготовчих відділеннях ВНЗ, у позашкільних закладах (Центрах туризму і краєзнавства для учнівської молоді, Палацах і будинках дитячої творчості та ін.).

Навчальна програма для учнів початкової освіти, затверджена Міністерством освіти і науки України, передбачає навчити юних туристів, як укладати рюкзак, встановити намет, підготувати групове та особисте спорядження тощо. Перевірка засвоєння знань відбувається в кінці навчального року за допомогою комплексного тестування та туристичних змагань [1, с. 22]. Для учнів, що опановують базову й повну загальну середню освіту, програма передбачає засвоєння більш глибоких теоретичних знань, формування практичних умінь і включає: орієнтування в лісі, топографічну підготовку, транспортування потерпілого, проходження етапів туристичної техніки (спуск, підйом, в'язання вузлів, визначення азимуту та рух за азимутом) та ін. [1, с. 22-23]. Отримані теоретичні знання з картографії, топографії, краєзнавства, природознавства, техніко-тактичні вміння вдосконалюються під час туристичних походів. Найактивніші школярі, які протягом двох років узяли участь у 5 одно-дводенних походах загальною тривалістю не менше ніж 5 днів і тривалістю не менше ніж 75 км пішки або на лижах, не менше 100 км на гребних суднах, не менше 150 км. на велосипеді, виконують норми на значок "Турист України". Учні старших класів звичайно стають активними членами туристичних секцій, станцій юних туристів, їх залучають до участі в багатоденних категорійних походах, виконання розрядних вимог до туризму Єдиної спортивної класифікації [1, с. 25].

Члени гуртків туристичного профілю загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів стають учасниками туристичних походів (одноденних, багатоденних), туристичних зльотів, польових експедицій, туристичних змагань, навчально-тренувальних зборів; беруть участь у масових, регіональних та всеукраїнських заходах, у роботі територіальних відділень Малої академії наук і наукових товариств учнів, приєднуються до Руху учнівської молоді України за збереження та примноження традицій, звичаїв, обрядів "Моя земля - земля моїх батьків", а також стають учасниками Всеукраїнських туристично-краєзнавчих експедицій учнівської молоді "Краса і біль України", "Сто чудес України" та ін.

В усьому світі діяльність позашкільних закладів розглядається як складова неперервної системи освіти, спрямованої на розвиток юної особистості, її соціалізацію та підготовку до активної професійної та суспільно-державної діяльності. Діяльність позашкільних навчальних закладів туристично-краєзнавчого напрямку спрямовується на залучення вихованців, учнів і слухачів до активної діяльності з вивчення історії рідного краю та довкілля, світової цивілізації, географічних, етнографічних, історичних об'єктів і явищ соціального життя, оволодіння практичними вміннями та навичками з туризму та краєзнавства [6]. Нині вітчизняна система

закладів дитячо-юнацького туризму нараховує 102 центри туризму і краєзнавства учнівської молоді та станції юних туристів [5, с. 63]. Зауважимо, що, крім профільних закладів туристично-краєзнавчу роботу з дітьми шкільного віку проводять інші типи загальноосвітніх і позашкільних навчально-виховних закладів.

Професійна підготовка (туристична освіта) в Україні здобувається в навчальних закладах різних рівнів акредитації - професійно-технічних училищах, вищих професійно-технічних училищах, коледжах, технікумах, інститутах, університетах, академіях, а також на курсах з підготовки туристичних кадрів. На сьогодні ступеневість туристичної освіти в Україні приведено у відповідність до міжнародних вимог. У вітчизняній ступеневій системі підготовки майбутніх фахівців сфери туризму розрізняють п'ять освітньо-кваліфікаційних рівнів:

- кваліфікований робітник (офіціант, бармен, покоївка, агент з організації туризму, інструктор спортивного з туристичного супроводу та ін.);
- молодший спеціаліст (організатор туристичної та готельної діяльності, організатор подорожей і екскурсій);
- бакалавр (фахівець з туристичного обслуговування, екскурсовод, інспектор з туризму та ін.);
- спеціаліст (туризмознавець, екскурсознавець, фахівець з готельної справи, менеджер (управитель) туризму та ін.);
- магістр (науковий співробітник, викладач з туристичної ології, екскурсознавства, музеєзнавства, рекреації, туристичного менеджменту та ін.).

Фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня “кваліфікований робітник” в Україні готують професійні ліцеї, професійно-технічні училища, вищі професійні училища, вищі комерційні училища, технікуми, коледжі. Наприклад, підготовка кадрів такої популярної туристичної професії цього освітньо-кваліфікаційного рівня, як “агент з організації туризму” здійснюється в 43 вітчизняних навчальних закладах. Три вітчизняних навчальних заклади готують “чергових по поверху (готелю, кемпінгу, пансіонату)”. Одним з найавторитетніших навчальних закладів з підготовки туристичних кадрів ОКР “кваліфікований робітник” вважається економіко-юридичне училище Київського навчально-науково-виробничого комплексу “Туризм, готельне господарство, економіка і право”. Тут на базі середньої освіти здійснюється підготовка кадрів за рівнем повної загальної середньої освіти з присвоєнням робітничої кваліфікації “агент з організації туризму”.

Професійні кваліфікації у сфері туризму визначаються Національним класифікатором ДК 009:2005 “Класифікація видів економічної діяльності” (КВЕД) [4] і класифікатором професій ДК 003:2010 [3]. Так, фахівці сфери туризму можуть працювати в готелях і ресторанах, молодіжних турбазах і гірських притулках, туристичних агентствах і бюро подорожей, на транспорті, у сфері державного управління, культури, відпочинку та розваг, спорту, збереження історичного надбання та ін. [4].

Згідно з Національним класифікатором професій ДК 003:2010 фахівці освітньо-кваліфікаційного рівня “кваліфікований робітник” можуть займати такі первинні посади: агент з організації туризму, стюард (послуги в дорозі), груповод, консьєрж готельного комплексу, конторський службовець (подорожі), черговий по поверху (готелю, кемпінгу, пансіонату), стюард (готелі та інші місця розміщення), бармен, офіціант, покоївка, інструктор спортивного з туристичного супроводу (за видами туризму), провідник (за видами туризму), інструктор підводного плавання (рекреаційний дайвінг) [4].

Фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня “молодший спеціаліст” готують вищі навчальні заклади I освітньо-кваліфікаційного рівня (технікуми, коледжі, училища). П'ять вищих професійно-технічних училищ (Івано-Франківське вище професійне училище готельного сервісу і туризму, Сімферопольське вище професійне училище ресторанного сервісу та туризму, Львівське вище професійне училище ресторанного сервісу та туризму, Одеське вище професійне

училище морського туристичного сервісу, Тернопільське вище професійне училище сфери послуг та туризму), а також Київський технікум готельного господарства. Верховинський коледж туризму і готельного господарства. Мукачівський державний аграрний технікум та інші готують молодших спеціалістів за напрямом підготовки 5.14010101 “Готельне обслуговування”, 5.14010102 “Ресторанне обслуговування”, 5.14010301 “Туристичне обслуговування” галузі знань 1401 “Сфера обслуговування” з кваліфікацією “фахівець з готельного обслуговування”, “фахівець з ресторанного обслуговування”, “фахівець з туристичного обслуговування”. Фахівець з неповною вищою професійною освітою має право працювати на посаді агента з організації туризму, організатора подорожей (екскурсій), організатора туристичної і готельної діяльності, інструктора оздоровчо-спортивного туризму (за видами туризму), фахівця з розвитку сільського туризму, інструктора-методиста з туризму [4].

Здобуття туристичної освіти за освітньо-кваліфікаційними рівнями “бакалавр”, “спеціаліст”, “магістр” відбувається у ВИЗ II, III і IV рівнів акредитації. Після здобуття базової вищої освіти бакалавр володіє фундаментальними та спеціальними знаннями, вміннями та навичками і має право працювати за отриманою професійною кваліфікацією на таких первинних посадах: інструктор-методист з туризму, фахівець з конференц-сервісу, фахівець з організації дозвілля, організатор подорожей (екскурсій), фахівець зі спеціалізованого обслуговування, екскурсовод, інструктор оздоровчо-спортивного туризму (за видами туризму), фахівець з розвитку сільського туризму, фахівець з туристичної безпеки, інспектор з туризму [4].

У процесі навчання майбутній спеціаліст туристичної сфери має оволодіти системою знань, спрямованих на організацію та управління суб'єктом туристичного підприємництва. Магістр з туризму має оволодіти системою знань, спрямованих на формування стратегій та напрямів розвитку туризму [7, с. 230]. Фахівець туристичної сфери з освітньо-кваліфікаційним рівнем “спеціаліст” і “магістр” спроможний виконувати професійну діяльність завідувача туристичного агентства, завідувача номерного фонду готелю (туристичного комплексу та ін.), менеджера (управителя) з туризму, менеджера (управителя) в готельному господарстві менеджера (управителя) ресторану, менеджера (управителя) кафе (бару, їдальні), гіда-перекладача, молодшого наукового співробітника (туризмологія, екскурсознавство), молодшого наукового співробітника (музеезнавство), молодшого наукового співробітника (рекреалогія), екскурсознавця, туризмознавця, фахівця з гостинності в місцях розміщення (готелі, туристичні комплекси та ін.), фахівця з готельної справи, фахівця з ресторанної справи [4].

Післядипломна освіта, що включає перепідготовку, спеціалізацію, підвищення кваліфікації, стажування, аспірантуру, докторантуру, здійснюється вищими навчальними закладами післядипломної освіти або структурними підрозділами ВНЗ відповідного рівня, у навчально-методичних і навчально-тренінгових центрах, на курсах підготовки та підвищення кваліфікації.

Туризм в Україні і світі розвивається так стрімко, що система професійної туристичної освіти не встигає адаптуватися до нових реалій, розробити галузеві освітні стандарти, які б відповідали вимогам, що висувуються до фахівців сфери туризму. Отримані майбутніми фахівцями знання, уміння, навички швидко застарівають і потребують постійного оновлення. У таких умовах роль навчальних закладів післядипломної освіти значно зростає.

Метою підвищення кваліфікації працівників готельних підприємств і готельно-туристичних комплексів, туристичних агентств і туристичних операторів, інших туристичних підприємств є оновлення та поповнення теоретичних, практичних знань фахівців, удосконалення професійних умінь і навичок відповідно до вимог державних і галузевих стандартів освіти, а також сучасних умов професійної діяльності, іншими словами, “...підтримка та приведення у відповідність до завдань соціально-економічного розвитку туризму кваліфікаційного рівня туристичних кадрів” [2, с. 23].

Низка вітчизняних навчальних закладів різних форм власності та освітньо-кваліфікаційних рівнів, що мають державні ліцензії на здійснення перепідготовки чи підвищення кваліфікації з тих чи інших туристичних професій (Інститут туризму Федерації профспілок України, Київський університет туризму, економіки і права, Київський національний торговельно-економічний університет), пропонують не тільки навчальні курси з підвищення кваліфікації для працівників і фахівців сфери туризму, а й можливість пройти перепідготовку та отримати базові теоретичні знання і практичні навички з низки туристичних професій. Варто зазначити, що завдяки якісній шлядипломній освіті значно зростає конкурентоспроможність вітчизняних фахівців туризму в умовах ринкової економіки.

Водночас переважна більшість курсів, що пропонують перепідготовку та підвищення кваліфікації туристичних кадрів, не є постійними та довготривалими на ринку освітніх туристичних послуг. Через відсутність навчально-методичного комплексу, низький рівень кваліфікації викладацького складу, недосконалий зміст і структуру навчальних програм, високу плату за навчання вони не витримують конкуренції з провідними вітчизняними ВНЗ, які здійснюють підготовку туристичних кадрів. Крім цього, здійснений аналіз свідчить, що більшість з них працює без державної ліцензії, тому слухачам курсів після закінчення навчання видають лише документ “внутрішнього зразка”, тобто не державного.

Однією з ефективних форм підвищення кваліфікації вітчизняних туристичних кадрів є бізнес-практикуми та тренінги, які організуються та проводяться на базі туристичної фірми чи готелю. Туроперагорські компанії звичайно організують освітні семінари та майстер-класи для співробітників туристичних агентств з актуальної туристичної проблематики: вивчення конкретних туристичних напрямків, готельної бази, екскурсійних можливостей певного регіону; впровадження інноваційних методик, дослідження міжкультурної комунікації і бізнес етикету та ін. Для менеджерів вищої управлінської ланки проводиться стажування за кордоном за спеціалізованими програмами. У переважній більшості - це разові навчальні заходи й акції.

Підсумовуючи все вищезазначене, можна стверджувати, що сучасна система підготовки фахівців сфери туризму в Україні, заснована на неперервному циклі послідовного навчання у спеціалізованих навчальних закладах туристичного профілю, надає можливість готувати туристичні кадри всіх рівнів, проводити їх перепідготовку та підвищення кваліфікації. Реалізація неперервної туристичної освіти здійснюється під керівництвом Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства культури і туризму України, Державного агентства України з туризму та курортів (Держтуризмкурорт України). Проведений аналіз новітнього періоду функціонування вітчизняної системи підготовки туристичних кадрів свідчить, що вона розвивається в контексті загальної трансформації та реформування освіти в Україні й намагається оперативно реагувати на сучасні потреби сфери туризму.

Подальші наукові розвідки можуть бути проведені в напрямку аналізу змісту освіти професійної підготовки вітчизняних туристичних кадрів.

Література

1. Дехтяр В. Д. Основи оздоровчо-спортивного туризму : [навч.-метод посіб. для закл. освіти] / Дехтяр В. Д. - К. : Наук, світ, 2002. - 201 с .
2. Квартальное В. А. Туризм: теория и практика : избр. труды в 5 т. / Квартальное В. А. - М.: Финансы и статистика, 1998. - Т. 5. : Методика профессионального обучения и подготовка специалистов по туризму в России. - 248 с.
3. Національний класифікатор України ДК 003:2010 “Класифікатор професій” - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.kadrovik01.com.ua/dk_01_II_2010.htm].

4. Національний класифікатор України ДК 009:2005 “Класифікація видів економічної діяльності” (КВЕД) - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=va375202-05>.
5. Освіта для сталого розвитку : Національна доповідь / [А. В. Кудін, К. М. Левківський, С.М.Степаненко та ін. / За ред. С. М. Ніколаєнка] - К. : Знання, 2007. - 112 с.
6. Позашкільна освіта України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.шоп.gov.ua/education/pozashlri> ІшЛ
7. Федорченко В. К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму : [монографія] / В. К. Федорченко; за ред. Н. Г. Ничкало. - К.: Видавничий Дім “Оюво”, 2004 - 472 с.